

OTDK-dolgozat

Szabó Eszter

BA

Simonovits Gábor

MA

2013.

A gazdasági helyzet értékelésének hatása a választói magatartásra
Effects of economic voting on voting behaviour

Kézirat lezárása: 2012. április 18.

Tartalom¹

Bevezetés.....	- 1 -
A választás problémái.....	- 2 -
Miért szavazunk?.....	- 3 -
A szavazás paradoxona.....	- 3 -
Racionális tájékozatlanság.....	- 4 -
Gazdasági szavazás.....	- 5 -
A gazdasági szavazás meghatározása.....	- 6 -
A gazdaság értékelése	- 8 -
Az eddigi empirikus eredmények vázlatos áttekintése	- 9 -
A változók bemutatása és az empirikus elemzés kerete	- 10 -
A felhasznált változók.....	- 10 -
Módszertan	- 12 -
Eredmények.....	- 14 -
Következtetések	- 17 -
Hivatkozásjegyzék	- 18 -

¹ A dolgozatban szereplő összes fejezet a szerzők közös munkája

Bevezetés

Dolgozatunk a választói magatartás egyik legtöbbet kutatott témakörével foglalkozik: a gazdasági szavazással. Témaválasztásunkat inkább motiválta a gazdasági szavazással foglalkozó szakirodalom mennyisége, ami nem vonja maga után a téma elcsépeltségét, sokkal inkább annak relevanciáját. Nem célunk, hogy újabb elméleti megközelítésekkel járuljunk hozzá a gazdasági szakirodalom bővüléséhez, a mi célunk a témát érintő ellentmondások, különböző vélemények gyakorlati megvalósulásának vizsgálata.

Ennek alapján választottuk döntöttünk úgy, hogy a 2010-es magyar országgyűlési választások előtt készült kérdőív alapján vizsgáljuk meg, hogy mi volt jellemző akkor a magyar választók magatartására. Hipotézisünk szerint a magyar választók a retrospektív (múltba visszatekintő) gazdasági szavazás modellje mintájára döntöttek magán a választáson, vagyis az előző kormánytól való elfordulás vezetett később a Fidesz elsőpró győzelméhez.

Természetesen a vizsgálat elengedhetetlen része az azt megelőző elméleti összefüggések, a gondolatmenetünkhöz szorosan kapcsolódó szakirodalom bemutatása. Ennek alapján már a dolgozat elején rávilágítunk arra, hogy mik azok a dimenziók, melyben a politika piacán történő választás teljesen eltér a magánjavak piacán történő választástól. Ám a választás nehézségeivel foglalkozik a következő fejezet is, mely Downs (1957) modelljéből levezetve vizsgálja a szavazás racionalitásának és motivációjának kérdését.

A gazdasági szavazás elméletének megalapozásaként szót ejtünk a racionális tájékozatlanságról, melynek alapfelvetései érvényesülnek a gazdasági szavazás vizsgálatánál is. Az elmélet, mely alapján a hipotézisünket felállítottuk, szintén az egyének racionális tájékozatlanságából ered, hiszen a tökéletes informáltságot mintegy helyettesítve választjuk a múlt tanulságainak felmérését, annak értékelését és az így született választói döntést.

Az általános politikai és viselkedési gazdaságtan elméleti összefoglalója után a gazdasági szavazást érintő kérdésekkel foglalkozunk. Természetesen nem tudtuk, és nem is akartuk a ma létező összes tanulmányt felsorakoztatni, sokkal inkább azokra az írásokra fektettük a hangsúlyt, melyek nagyvonalakban körbejárják ugyan a gazdasági szavazás kérdéskörét, de közben relevánsak a 2010-es magyar országgyűlési választásokra is.

A dolgozat végén láthatjuk, hogy eredményeink nagyjából megegyeznek a felvázolt elméletek konklúzióival. A mérés után az adatokból kiolvashatjuk, hogy a 2010-es magyar országgyűlési választók szavazatainál legnagyobb befolyással a gazdaság egészének visszatekintő megítélése bírt. Fontos látnunk, hogy a magyar választókra nem volt hatása a gazdaság egészére és a szavazók anyagi helyzetére irányuló várakozások.

A választás problémái

Az első fejezetben a fogyasztói és a választói döntés közötti párhuzamos összehasonlítással hívjuk fel a figyelmet a választói döntések meghozatalának nehézségeire.

Fogyasztóként a piacon – magánjavak vásárlása során - van egy adott jövedelmünk, meghatározott preferenciáink egy termékcsoporttal kapcsolatban. Egy bevásárlóközpontban vásárláskor megfigyeljük, hogy az adott termékcsoportba tartozó produktumok mennyibe kerülnek, de a minőségükről is tájékozódhatunk előzetes értesüléseink alapján (reklámok, ajánlások, tapasztalatok). Ezen információk, ún. szignálok segítségével választhatjuk ki a számunkra legmegfelelőbb terméket.

Ahogy Johnson (1999, 100. o.) írja, „a piaczgazdaságban az emberek úgy fejezik ki a magánjavak termelésére és allokációjára vonatkozó preferenciáikat, hogy a magánpiacon leadják dollárszavazataikat”. Persze itt is fennáll az a veszély, hogy az általunk választott termék minősége, vagyis választásunk – a téves információk, vagy éppen informáltságunk hiányában- nem növelte hasznosságunkat.

A politika piacán egy fokkal bonyolultabb a választás menete. Szintén Johnson (1999) szerint ideális esetben, a demokráciában a szavazók tájékozottak, ezáltal a szavazófülkékben olyan döntéseket hoznak, melyek a köz javát szolgálják. Ez a tájékozottság azt jelenti, hogy tisztában vannak az egyes pártok politikai programjával, értik azoknak jelentőségét, látják hosszú és rövid távú hatásait, nem csak egyéni, de közösségi szinten is. Állíthatjuk, hogy a szavazófülkében az egyén már rendelkezik információkkal a pártokkal kapcsolatban, csakúgy mint a termék kiválasztása során. Információkat gyűjthet a pártok programjainak elolvasásával, tájékozódhat a különféle médiumokon keresztül, de ugyanilyen információgyűjtésnek nevezhetjük azt is, ha közvetlen környezetének – családtagokkal, munkatársakkal való beszélgetések, viták, vélemények – hatása alapján formál véleményt.

Brennan és Buchanan (1984) szerint viszont egy többségi választási rendszerben torzul a leképeződés a politikai preferenciák és a megfigyelt kimenetek között, vagyis a piaci magatartásnál használandó racionalitás fogalmát nem lehet tökéletesen interpretálni a politika piacára. Azt állítják, hogy nem várhatjuk el a választótól, hogy alternatív kimenetek közül tudjon választani, a magánjavak kiválasztásának mintájára. Ennek több oka is van, de ezekről a dolgozat folyamán még szót ejtünk.

Miért szavazunk?

Az előző fejezetben leírt állítások helyességét nem fogadhatjuk el anélkül, hogy ne járnánk körbe az azt megkérdőjelező problémákat a választói magatartás terén. Mielőtt bármit is állítanánk az egyének választásáról a politikai piacon, nem hagyhatjuk tisztázatlanul azt a kérdést, hogy egyáltalán miért is szavazunk. A következő fejezetben erre keressük a választ.

Mueller (2003) Public Choice III. című könyvének 14. fejezete tárgyalja a szavazás paradoxonát, és ebben a fejezetben – majd a további alfejezetekben is - leginkább erre a részre, valamint Downs (1957) írására támaszkodunk. Mindkét írás általunk kiragadott része azzal foglalkozik, hogy az egyén miért megy el szavazni, továbbá rámutatnak arra is, hogy a racionális szavazó tulajdonképpen egyáltalán nem szavazna, ha nem lennének a racionalitáson kívül más tényezők is, melyek befolyásolják ebben a döntésében.

A szavazás paradoxona

Ahhoz, hogy két vagy több párt közül válasszunk, tisztában kell lennünk egyrészt saját preferenciákkal, hiszen csak saját preferenciáinkat összevetve tudjuk kiválasztani azt a pártot, mely mind programjában, mind ideológiailag legközelebb áll hozzánk.

Egyébként Downs (1957) ezen felvetése azt is magában hordozza, hogy az egyén önző módon, csakis a saját preferenciáit követve dönt, de ezt a szociotropikus és egocentrikus szavazási magatartások értékelése során cáfoljuk.

Visszatérve Downs (1957) gondolatmenetéhez, állíthatnánk, hogy az egyén azért szavaz, hogy az általa preferált pártot voksával győzelemhez juttassa. Ez az állítás teljesen helytálló lenne, de tudjuk azt is, hogy annak az esélye, hogy a mi szavazatunk dönt egy választáson, elhanyagolhatóan kicsi. Így a megállapítás értelmét veszti, hiszen annak a költsége, hogy az egyén a szavazó fülkéhez járuljon magasabb, mint annak az esélye, hogy az általa preferált

párt győzzön, teljesítve ezzel a jövőbeni kifizetéseit. A szavazás költsége alatt érthetjük egyrészt az idő feláldozását (pl. a szabadidő feláldozása), a sorban állás fáradalmát, a tömegközlekedés használatának díját stb., de a szavazást megelőző információgyűjtés költsége is ide tartozik. Ezek alapján állíthatjuk, hogy a racionális szavazó tulajdonképpen nem is menne el szavazni. Akkor miért teszi ezt mégis az egyes választásokon több millió ember?

Downs (1957) modelljét tovább fejlesztve Riker és Odershook (1968) szerint az egyén csak akkor szavaz, ha teljesül ránézve a következő egyenlőtlenség: $PB+D-C>0$, ahol P a leginkább preferált párt győzelmének valószínűségét jelenti, a B az a szám, mely két lehetséges párt győzelmével kapott hasznosság közötti különbséget jelzi, a negatív előjelű C pedig a szavazás költségét mutatja.

A D magyarázata ennél összetettebb. Ez a magyarázó változó elvontabb, magából a szavazásból fakadó hasznosságot jelzi (Riker és Odershook, 1968). A hasznosság fakadhat abból, hogy a szavazó egyszerűen állampolgári kötelezettségeinek tesz eleget, de azt is jelentheti, hogy fontosnak tart egy olyan csoporthoz való tartozást, melyben mindenki állampolgári kötelezettségeinek tesz eleget a szavazáskor, és amelyből ő sem akar kilógni. Az így elért elégedettség tehát független a szavazás kimenetelétől.

Feltehetjük a kérdést: az egyén, aki elmegy szavazni, tulajdonképpen nem racionális? A válaszunkat erre úgy fogalmaznánk meg, hogy egyéni szinten racionális (és itt az egyénből kiindulva nem vonunk le következtetéseket a közösségi racionalitásra). Hiszen ha a D számára egy fontos tényező abban, hogy véleményét kifejezze, állampolgári kötelezettségeinek eleget tegyen, akkor racionális az a döntés, ha ennek az igényének eleget tesz, és elmegy szavazni. Az egyenlőtlenségnél maradva tehát akkor, ha $PB+D-C$ eredménye nagyobb, mint 0, vagyis egyéni szempontból haszna származik a cselekvéséből.

Racionális tájékozatlanság

Kinder és Palfrey (1993) szerint a jól informált választó szükséges a demokrácia helyes működéséhez, anélkül, hogy érezné a választás logikai bizonyításának vagy helyességének kötelezettségét. Ez a megfogalmazás jelenleg elég homályosnak tűnik, de a következő részben több szemszögből megvizsgálva értelmet nyer.

Visszatérve a fejezet fő gondolatmenetéhez feltehetjük a kérdést: mi áll a racionális tájékozatlanság mögött? A Riker-Odershook (1968) féle – fentebb már hosszasan taglalt – egyenlőtlensége alapján láthattuk, hogy nem is nevezhetnénk racionálisnak azt a szavazót (ha nem vonnánk bele az egyenletbe a D változót) aki időt és energiát áldoz arra, hogy információt gyűjtsön. Ez eddig leírtak alapján gondolhatnánk, hogy tájékozatlanságunk rossz pártok megválasztását eredményezi. Kinder és Palfrey (1993) fentebb idézett megfogalmazása alapján nem. Popkin a Reasoning Voter (1991), Shapiro és Page a Rational Public c. írásukban (1992), és még sokan mások is azt állítják, hogy az átlagszavazó egyénileg és közösségileg is képes szavazatát úgy leadni, hogy az később egy megfelelő politikai teret biztosítson. Mindezt annak ellenére állítják, hogy szerintük sincsenek az átlagszavazók feltétlenül tisztában a választásuk mögött meghúzódó ideológiákkal, az ígért közpolitikák hatásával és magukkal a jelöltekkel sem.

A témában kutató professzorok két szemszögből látják a dolgokat (Bartels, 1996). Az egyik feltételezés szerint a politikatudósok által átlagos szavazóként definiált egyének is ki tudják szűrni, hogy melyek a fontos dolgok számukra a politika világában. A másik megközelítés alapján, például Robertson szerint (1976, in Bartels [1996]) a párttal való azonosulás a fő érv, míg Fiorina (1981) szerint a múlt gazdasági értékelése alapján hozott döntéseket tekinthetjük azonosnak a racionális választó által hozott döntéssel. A továbbiakban az utóbbiból kiindulva elemezzük a választói magatartást.

Gazdasági szavazás

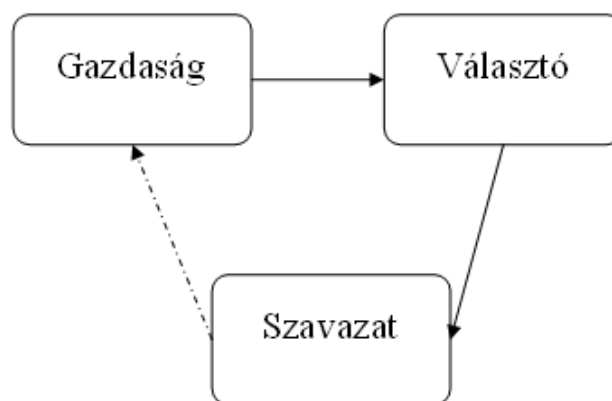
„Jelenlegi ismereteink szerint a választási évben mért gazdasági növekedés gyenge, de pozitív összefüggést mutat azzal, hogy miként változott a legkönnyebben azonosítható kormánypártok szavazataránya a megelőző választáshoz képest” (Tóka, 2001, 3. old.). Ez a megfogalmazás némiképp magában hordozza azt a feltételezést, mely szerint a szavazók egocentrikus módon, azaz saját anyagi helyzetük romlása, vagy javulása alapján döntenek pártpreferenciáikról. Azonban Tóka (2001) szerint sokkal inkább a szociotropikus választói magatartás érvényesül, aminek értelmében az ország gazdaságának általános értékelése alapján döntünk a választások során. Kétségsbe vonja továbbá az aggregált adatok alapján az egyénekre vonatkozó következtetéseket, vagyis megkérdőjelezi a gazdasági helyzet változásának hatását választásunk meghozatalánál.

A Tóka (2001) féle kritikák mélyebb megértése végett a következő fejezetben a gazdasági szavazás köré csoportosuló elméleti megközelítéseket nézzük át.

A gazdasági szavazás meghatározása

Gazdasági szavazásról (*economic voting*) általánosságban akkor beszélünk, ha a szavazó a leadott voksánál valamilyen súllyal, de figyelembe veszi a gazdasági helyzet változását (Duch-Stevenson, 2007). Ez a megfogalmazás ugyan jól leírja az elmélet lényegét, de túlságosan tág ahhoz, hogy ne merülnének fel kérdések és kritikák vele szemben. Szükségesnek tartjuk, hogy más tanulmányokban szereplő szempontokat is bemutassunk, kiforrottabb képet kapva így a gazdasági szavazásról. Nagy segítségünkre volt az elméleti összefoglaló összeállításában Lewis-Beck és Paldam (2000) egyik írása, mely szerepelteti a témában releváns cikkek forrását.

Lewis-Beck és Paldam (2000) szerint a témához szorosan kapcsolódó szakirodalmak nagy része az ún. felelősségi hipotézisre (*responsibility hypothesis*) alapozza a gazdasági szavazó jelenségét. A hipotézis szerint a választók a kormányt tartják felelősnek a gazdasági események változásáért, alakulásáért. Ez az elmélet logikailag könnyen követhető magyarázatot ad a gazdasági helyzet és a szavazás közötti kapcsolatra. A kapcsolat viszont sokkal bonyolultabb ennél, amint azt a következő ábra is szemlélteti:

1. ábra A gazdasági helyzet és a szavazás közötti kapcsolat

Az ábrán láthatjuk, hogy ebben a megközelítésben Nannestad és Paldam (1994, in Lewis-Beck-Paldam [2000]) hangsúlyozzák a gazdasági eseményre szavazatával reagáló egyén szerepét. Ez azért fontos, mert egy gazdasági esemény – legyen az egy adóemelés, vagy a

nyugdíjak csökkentése – nem egységesen érintik a választókat. Az egyén szerepe ebben a folyamatban kiemelkedő fontosságú, hiszen ő az, aki az esemény által kiváltott hatást a saját dimenziójában értelmezi, majd dönt szavazatáról.

Külön figyelmet érdemelnek továbbá azok a cikkek, amelyek az ún. felelősségi hipotézist vizsgálják. Carlsen (2000) szerint a pártok kiépített ideológiai keretrendszerrel rendelkeznek, mely az egyes pártokhoz köthető, azokat megkülönböztető gazdasági prioritások kialakulásához vezet. Értelmezésünkben ez azt jelenti, hogy az ország gazdaságát alakító döntések, közpolitikák könnyen visszavezethetőek a pártokhoz, így egyszerű a felelősök megtalálása.

Donald Stokes írása (1966) szorosan kapcsolódik az előző elméleti megközelítéshez, hiszen ő azt mondja, hogy a nagy pártok kétféle közpolitikai céllal rendelkeznek. Egyrészt olyan célokkal, melyek megkülönböztetik őket más pártoktól, elősegítve ezzel a választók tudatosabb pártválasztását. Stokes „valance issue”-ként nevezi a pártok által elérni kívánt célok másik fajtáját, mely olyan közpolitikai és gazdasági kérdéseket takar, melyeknek fontosságát egyik párt sem hagyja figyelmen kívül. Ilyen céloknak tekinti Stokes – egy ideális esetet felvázolva - a munkanélküliség, az infláció, a választók politikai érdeklődésének alacsonyan tartását és a gyors gazdasági növekedést. Az utóbbi esetben a pártok közötti különbség a célok jól strukturálásának, megfelelő kontextusban való interpretálásának versenyét jelenti.

Anderson (2000) egy másik – témánk szempontjából- központi problémát feszeget írásában. Szerinte a felelősség hipotézise akkor működik tökéletesen, ha kétpártrendszerrel beszélünk, ahol az egyik párt abszolút többségben van, vagy többpártrendszerben egy párt birtokolja a képviselői helyek kimagaslóan nagy részét. Így egyszerűbb azonosítani a kormány döntéseit felelősökkel, legyen az egy párt, vagy egy párthoz köthető, kimagaslóan erős politikai szereppel bíró személy. Ebből következik, hogy például a kisebbségi kormányok, vagy a koalíciós kormányok esetében nehezebb a felelősök beazonosítása. Anderson ezen meglátásai később érdekesek lesznek a 2010-es magyar választásokat vizsgálva.

A posztoszocialista országok esete különleges az economic voting szempontjából. Fidrmuc (1998) tanulmányában azt vizsgálja, hogy hogyan változik a gazdasági reformok támogatottsága az ország gazdaságát érintő kérdések mentén. Érdekes módon Fidrmuc mérései alátámasztották hipotézisét, mely szerint a gazdasági fejlődés és a reformok

támogatottsága között van összefüggés az új demokráciákban (jelen esetben a Fidrmuc által vizsgált Visegrádi 4-ek esetében).

A gazdasági szavazást tárgyaló irodalom természetesen nem merült itt ki, azonban ezeknek a tanulmányoknak a megértése elégséges lesz később ahhoz, hogy az economic voting felmerülő problémáit Magyarország vonatkozásában is észre tudjuk venni.

Még mielőtt Magyarország konkrét esetét vesszük nagytító alá, érdemes kitérni az gazdasági szavazás általános elméletéből fakadó gazdasági értékelés kérdésére (*economic evaluation*).

A gazdaság értékelése

Az előző fejezetben összefoglaltuk, hogy melyek a gazdasági szavazás elmélete alapján leírt választói magatartásformák főbb szempontjai. Ezeket három csoportba sorolhatjuk:

1. Az egocentrikus és szociotropikus, valamint a gazdasági előre és visszatekintési magatartásformák közötti különbség
2. A kormány felelősségre vonásának problémái
3. A választó percepcióinak eredete

A második ponthoz köthető elméleti megközelítésekkel már foglalkoztunk, így a következő fejezetben a gazdaság értékelésére helyezzük a hangsúlyt.

Tóka (2001) szerint a makrogazdasági indikátorok hatását a választói magatartás vonatkozásában már az 1930-as években is vizsgálták, és a témában íródott nagy mennyiségű irodalom mennyisége is annak érdekességét és komplexitását bizonyítja.

Felelevenítve tehát, gazdasági szavazásról akkor beszélünk, ha a szavazó a leadott voksánál valamilyen súllyal, de figyelembe veszi a gazdasági helyzet változását (Duch-Stevenson, 2007). Ez a meghatározás felöleli azt a szemléletmódot is, mely szerint a választó értékeli a kormány múltbéli gazdasági teljesítményét, és azt mérlegelve dönt szavazatáról. Ahogy Lewis-Beck és Paldam (1994) is írja, a választók megjutalmazzák szavazatukkal a kormányon lévő pártot a „jó gazdasági intézkedésekért”; ellenkező esetben megbüntetik őket „rossz gazdasági döntéseik” miatt.

Kramer (1971) világosan és lényegretörően foglalja össze az imént leírtakat. Szerinte három mozzanat teljesülése jelenti a gazdasági szavazást, mely alapján az egyén:

1. gazdasági érdekek mentén dönt;
2. retrospektív, vagyis a múltbéli ismérvek alapján dönt a jövőre vonatkozólag,
3. az általános gazdaságpolitikát, és nem az aktuálpolitikát veszi alapul döntésénél.

Kramer (1971) logikájában teljes mértékben követhető, és már a dolgozatunk elején is említettük, hogy a múltbéli tapasztalatok alapján történő választás nem csak a politika piacán érvényesülhet. A kérdés mégis az, hogy mi alapján képes egy átlagszavazó értékelni ezeket a makrogazdasági indikátorokat. Erre a választ a következő fejezetben keressük, ahol körbejárjuk a választó gazdasági percepcióinak eredetére vonatkozó elméleteket és az erre vonatkozó eddigi empirikus eredményeket.

Az eddigi empirikus eredmények vázlatos áttekintése

Mivel témának a politikatudomány egyik leginkább kutatott területének tekinthető, nem kíséreljük meg az eddigi empirikus eredmények teljes körű leírását. Ehelyett, bemutatjuk a főbb kutatási irányokat, és felhívjuk a figyelmet azok legfőbb eredményeire. Az irodalomról remek áttekintést ad Nannestad és Paldam (1993), valamint a legújabb fejleményekről Mueller (2003).

A gazdasági szavazás jelenségének empirikus vizsgálata hosszú múltra tekint vissza. Az úttörő tanulmányok (Key, 1966; Kramer, 1971 és Fiorina, 1981) amerikai adatokon vizsgálták a hipotézisüket, miszerint a gyenge gazdasági teljesítmény rossz hatással van az éppen hatalomban lévő pártok újraválasztási esélyeire. Ezek az idősoros vizsgálatok megerősítették a hipotézist, ezzel teret engedve az új típusú elemzéseknek.

Ezek közül az egyik legelterjedtebb a több ország aggregált választási eredményeit elemző módszertan. Itt a megfigyelési egység az ország-év pár, és az elemzések az országokon belüli, időbeli variációt használva keresik a választ a gazdasági teljesítmény és a politikai kimenetek kapcsolatára. Ezek a tanulmányok is (például Powell és Whitten 1993; Anderson, 2000, valamint Duch és Stevenson, 2008) arra mutatnak rá, hogy az egyes makroindikátorok (GDP, munkanélküliség és infláció) ténylegesen szerepet játszanak az egyes választások alakulásában.

A mi dolgozatunk egy harmadik típusú kutatási programba illeszkedik, amelynek célja, hogy megteremtse az aggregált (országos szintű) adatokat használó elemzések mikroszintű

megalapozását. Ennek a megközelítésnek a létjogosultsága nehezen megkérdőjelezhető, hiszen a makro megközelítésű vizsgálatok csak annyiban modellezik jól a politikai folyamatokat, ha valóban érvényesek azok a feltevések, amelyek valójában a választóra, mint egyénre vonatkoznak. Ebbe a sorba tartozik többek között Kinder és Kiwier (1979), Lewis-Beck (1988), valamint Nannestad és Paldam (2000). Az irodalomban két fő kérdés jelent meg:

1. Egocentrikus vs. szociotropikus: Azaz, hogy a választók politikai döntését a saját hasznaik/káraik befolyásolják, vagy inkább a tágon értelmezett közösséget ért hatásokat veszik figyelembe?
2. Előretekintő, vagy visszatekintő: Azaz, hogy a gazdasági szavazás a múlt eseményeinek értékelése alapján történik, vagy pedig előretekintő várakozások alapján.

Nannestad és Paldam (1993) az irodalom kimerítő áttekintése után azt a következtetést vonja le, hogy az irodalom „a szociotropikus ..., és a visszatekintő megközelítést erősíti meg” (229. oldal). Emellett, amint az Nannestad és Paldam (1993) cikkéből szintén kiderül, a gazdaság értékelése, és a választói döntés közötti kapcsolat országok között, és időben egyaránt ingatag, így mindenképpen érdekes a kérdést magyar adatokon is megvizsgálni.

A változók bemutatása és az empirikus elemzés kerete

Az itt következő részben bemutatjuk, hogy a dolgozatunk hipotéziseit milyen módon teszteljük a rendelkezésre álló adatok segítségével. Mivel jelen tanulmány célja, hogy a gazdasági szavazás motivációit, és relevanciáját a magyar választókon tesztelje, a hipotéziseinket survey-adatok elemzésével fogjuk tesztelni. A felhasznált kérdőívet a Medián (2010) készítette, közvetlenül a parlamenti választások előtt.

A felhasznált változók

Az egyszerűség kedvéért az elemzésben nem vizsgáljuk a szavazói döntést a maga komplexitásában, pusztán arra keressük a választ, hogy mi motiválta a szavazókat arra, hogy a regnáló kormány mellett, illetve ellen szavazzanak. Ennek megfelelően, a becsült modellek függőváltozója végig egy bináris változó lesz, amely 1-et vesz fel, ha az egyén a kérdőívben azt állította, hogy a kormánypártra fogja leadni a voksát, és 0-át egyébként. Ezzel természetesen veszünk a függő változó által eredetileg tartalmazott információból, viszont

cserébe elkerülhetjük, hogy nehezebben értelmezhető ökonometriai modelleket kelljen megbecsülnünk.

A független változók két csoportba oszthatóak. Érdeklődésünk fókuszában azok a változók állnak, amelyek a válaszadók gazdasági helyzettel kapcsolatos értékelését fejezik ki. Ezek a változók a következő négy kérdésre adott válaszok:

1. Megítélése szerint az elmúlt 12 hónapban hogyan változott az ország gazdasági helyzete?
2. És hogyan változott az elmúlt 12 hónapban az Ön háztartásának anyagi helyzete?
3. És mit gondol, a következő 12 hónapban az ország gazdasági helyzete?
4. És mit gondol, a következő 12 hónapban az Ön háztartásának anyagi helyzete?

A válaszadóknak mind a négy fenti kérdésre egy 5-ös skálán kellett válaszolnia, ahol az 1 a sokat romlott (sokat fog romlani), az 5 pedig a sokat romlott (sokat fog romlani) válaszokat jelöli. A fenti négy változó rendre a retrospektív szociotropikus, retrospektív egocentrikus, előrettekintő szociotropikus és végül előrettekintő egocentrikus hatásokat hivatott megjeleníteni.

A fenti négy változón kívül a becsült modellekbe bevettünk néhány kontrollváltozót, amelyekről szintén feltételezhetjük, hogy szerepet játszanak a választói döntésben. Lewis-Beck (1988), illetve Anderson (2000) alapján a következő változókat szerepeltettük a modellekben:

- Ideológiai változók: A jobb-bal tengelyen való elhelyezkedés, liberális-konzervatív tengelyen való elhelyezkedés, vallásosság
- Demográfiai változók: Kor, nem, iskolai végzettség, társadalmi osztály

A fenti változókon kívül az elemzésbe bevontuk a megkérdezettek 2006-os választói döntését is, a függő változóval azonos kódolással.

1. Táblázat: Leíró statisztikák

Változó	N	Átlag	Szórás	Minimum	Maximum
Kormányra szavazott (2006)	1500	0.30	0.46	0	1
Kormányra szavazott (2010)	1500	0.17	0.38	0	1
Gazdaság visszatekintő	1477	2.02	1.04	1	5
Saját helyzet visszatekintő	1495	2.04	0.89	1	5
Gazdaság előretekintő	1408	2.90	0.95	1	5
Saját helyzet előretekintő	1430	2.83	0.90	1	5
Bal-jobb tengely	1397	6.17	2.87	1	10
Liberális-konzervatív tengely	1403	5.94	2.66	1	10
vallasos	1500	0.61	0.49	0	1
Nem	1498	0.55	0.50	0	1
Iskolai végzettség	1497	3.32	1.14	1	6
Társadalmi osztály	1486	4.08	1.06	1	6
Kor	1499	49.46	17.40	18	93

Módszertan

A hipotéziseink teszteléséhez Anderson (2000) cikkét vettük alapján. Ennek megfelelően egy probit specifikációt választunk, amelyben annak a valószínűsége, hogy az egyén a kormánypártra szavaz, a bevont magyarázóváltozók egy nem-lineáris függvénye. Formálisan, legyen V_i egy indexváltozó, amely 1-et vesz fel, ha az i egyén a kormánypártra szavazott, és legyen e_i az i egyén értékelése a gazdaságról, és x_i a bevont kontrollváltozók vektora. Ekkor, a Probit specifikáció mellett (azaz feltéve, hogy nem megfigyelt hibatag normális eloszlást követ) a következő egyenletet kapjuk:

2. Táblázat: A gazdasági helyzet értékelésének hatása a pártválasztásra

Függő változó: Kormánypártra szavazott 2010-ben

	(1)	(2)	(3)	(4)
Gazdaság visszatekintő	0.0236*** [0.00587]			
Saját helyzet visszatekintő		0.0265*** [0.00659]		
Gazdaság előretekintő			0.0195*** [0.00564]	
Saját helyzet előretekintő				0.0220*** [0.00609]
Kormányra szavazott (2006)	0.112*** [0.0247]	0.122*** [0.0273]	0.125*** [0.0273]	0.129*** [0.0281]
Bal-jobb tengely	-0.0251*** [0.00452]	-0.0263*** [0.00452]	-0.0311*** [0.00512]	-0.0313*** [0.00514]
Liberális-konzervatív tengely	0.00585*** [0.00189]	0.00613*** [0.00202]	0.00642*** [0.00213]	0.00669*** [0.00220]
Vallásos	-0.00691 [0.00839]	-0.0107 [0.00904]	-0.00986 [0.00993]	-0.0119 [0.0101]
Nem	0.0129* [0.00769]	0.0151* [0.00798]	0.0107 [0.00889]	0.0125 [0.00887]
Iskolai végzettség	0.00119 [0.00423]	0.00169 [0.00424]	0.00336 [0.00478]	0.00388 [0.00485]
Társadalmi osztály	0.000987 [0.00423]	0.000334 [0.00451]	-0.00149 [0.00490]	-0.000849 [0.00497]
Kor	0.000244 [0.000260]	0.000323 [0.000274]	0.000467 [0.000301]	0.000477 [0.000302]
N	1,345	1,357	1,293	1,313

A zárójelben robusztus standard hibák, *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

A pontbecslések marginális hatások az átlagpontban

$$P(V_i = 1 | e_i, x_i) = \Phi(\alpha + e_i + \gamma x_i),$$

Ahol β a megbecsülni kívánt strukturális paraméter, és Φ a standard normális eloszlás eloszlásfüggvénye.

Ez az egyenlet a megszokott Maximum Likelihood eljárással becsülhető, és amennyiben a specifikáció megfelelő (azaz nem hagytunk ki lényeges változókat), akkor a pontbecslések torzítatlanok lesznek.

Eredmények

Az itt következőkben bemutatjuk az empirikus elemzés eredményeit. Először külön-külön becsüljük meg a modelleket a négy típusú gazdasági értékelés változóval, majd összehasonlítjuk az előretekintő és visszatekintő modelleket, végül pedig egy vegyes modellben vizsgáljuk meg, hogy a négy változó közül melyik befolyásolja szignifikánsan a választói döntést.

Az első megközelítés eredményeit a 2. Táblázatban mutatjuk be. Amint látható, a négy oszlopban külön-külön mutatjuk meg a gazdaság értékelésének hatásait. A kontrollváltozók mindegyik oszlopban megegyeznek (és a továbbiakban nem is fogjuk a hatásukat közölni). Szembetűnő, hogy az érdeklődésünk fókuszában álló négy változó hatása gyakorlatilag megegyezik egymással: az értékelés egy egységnyi javulása *ceteris paribus* 2-3%-kal növeli a valószínűségét annak, hogy a választadó a kormánypártot fogja támogatni.

Ami a kontrollváltozókat illeti, némiképp meglepő eredményeket kapunk. Bár a várakozásoknak megfelelően a kormánypárt támogatása erősen perzisztens (aki 2006-ban a kormánypártokra szavazott, 12%-kal nagyobb eséllyel szavaz idén is rájuk, mint aki nem), és a bal-jobb tengelyen elfoglalt helyzet hatása is a várt, a többi változóról ez már nem mondható el. Meglepő módon, a magukat konzervatívnak valló egyének nagyobb eséllyel szavaztak a kormánypártra, mint a liberálisak, és szintén érdekes, hogy az elemzésbe bevont demográfiai változók hatása nem szignifikáns.

A következő lépésben „összevonjuk” az előző táblázat 1-es és 2-es, illetve a 3-as és 4-es modelljeit. Így tulajdonképpen a gazdaság értékelésének előretekintő, és visszatekintő modelljeit hasonlítjuk össze.

3. Táblázat: Visszatekintő, és előretekintő modellek

Függő változó: Kormánypártra szavazott 2010-ben	Visszatekintő	Előretekintő
Gazdasági helyzet	0.0175*** [0.00583]	0.0110 [0.00850]
Saját helyzet	0.0130** [0.00591]	0.0130 [0.00931]
N	1,344	1,281

A zárójelekben robusztus standard hibák, *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

A pontbecslések marginális hatások az átlagpontban

A kontrolváltozók megegyeznek a 2. táblázatban használtakkal

Látható, hogy az előretekintő modellbe bevont magyarázó változók semmilyen megszokott szignifikancia szinten nem különböztethetők meg nullától, így a elvethetjük az előretekintő modellt. Szintén kitűnik, hogy a jobb magyarázó erejű, visszatekintő modellben a szociotropikus motiváció jóval erősebb, mint az egyéni anyagi helyzettel kapcsolatos.

Végül, bemutatjuk a „vegyes modellt” is, amelyben mind a négy gazdasági értékeléssel kapcsolatos magyarázó változó helyet kap. Azt reméljük, hogy az összes változó bevonása tisztázhatja, hogy a négy közül melyik (melyek) szignifikáns, és mekkora a relatív hatásunk. Emellett, a robusztusságot vizsgálándó, a vegyes modellt egyszerű OLS-sel is megbecsüljük. Az eredményeket az 4. Táblázatban közöljük.

4. Táblázat: A vegyes modell

Függő változó: Kormánypártra szavazott 2010-ben	Probit	OLS
Gazdaság visszatekintő	0.0183*** [0.00625]	0.0420*** [0.0103]
Saját helyzet visszatekintő	0.0123* [0.00666]	0.0359*** [0.0116]
Gazdaság előretekintő	0.00333 [0.00742]	-0.00280 [0.0144]
Saját helyzet előretekintő	0.00563 [0.00845]	0.0295** [0.0149]
N	1,272	1,272
R-négyzet		0.493

A kontrolváltozók megegyeznek a 2. táblázatban használtakkal

A zárójelekben robusztus standard hibák, *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

A pontbecslések marginális hatások az átlagpontban (az 1. oszlopban)

Bár a Probit és az OLS becslések némiképp különböznek egymástól, mint nagyságukban, mind pedig pontosságukban, az elmondható, hogy egyedül a gazdasági helyzet visszatekintő értékelése szignifikáns mindkét modellben. Emellett, 10%-on szignifikáns mindkét modellben a saját helyzet visszatekintő értékelése. Az előretekintő várakozásokat ezen modell alapján is elvethetjük.

Végül, érdeklődésre tarthat számot, hogy a használt független változók mennyiben kapcsolódnak egymáshoz. Ez azért fontos, mert a fent bemutatott modellek csak akkor különböznek szubsztantív értelemben, ha a gazdasági helyzet, és a saját anyagi helyzet előre-, és visszatekintő értékelései valóban különböznek egymástól. Az 5. Táblázatban a négy magyarázó változó közti korrelációs mátrixot mutatjuk be.

5. Táblázat: A gazdaság és saját anyagi helyzet vissza-,és előretekintő értékelésének összefüggése (korrelációs együtthatók)

	Gazdaság visszatekintő	Saját helyzet visszatekintő	Gazdaság előretekintő	Saját helyzet előretekintő
Gazdaság visszatekintő	1			
Saját helyzet visszatekintő	0.5888	1		
Gazdaság előretekintő	0.2698	0.3122	1	
Saját helyzet előretekintő	0.2329	0.3506	0.8008	1

Jól látszik, hogy bár az egyes értékelések együtt mozognak, a korreláció korántsem tökéletes. A legerősebb kapcsolat a két előretekintő értékelés között van: azok, akik bizakodnak a pozitív gazdasági fejleményekben, úgy tűnik a saját anyagi helyzetük változását is pozitívan látják. Valamivel kisebb mértékben igaz ez a visszatekintő értékelésekre is: a múltbeli gazdasági teljesítmény értékelése erősen együttmozog a saját anyagi helyzet változásával. Ehhez képest, csak viszonylag gyenge korrelációt látunk múlt- és a jövőre vonatkozó értékelések között.

Összességében tehát úgy tűnik, hogy ésszerű lehet külön kezelni ezeket a változókat, hiszen a tökéletlen együtt mozgás arra enged következtetni, hogy itt valójában eltérő értékelésekről beszélhetünk.

Következtetések

Dolgozatunkban a gazdasági szavazás Magyarországi jellemzőit és jelentőségét vizsgáltuk meg. A választói viselkedés racionális döntések elméletén alapuló modelljének bemutatása után röviden bemutattuk a gazdasági szavazással kapcsolatos elméleti megközelítések legfontosabb aspektusait. Végül, az empirikus elemzésünk előtt bemutattuk, hogy az eddigi mikroszintű tanulmányok milyen eredményekre jutottak a gazdasági szavazással kapcsolatos hipotézisek kapcsán.

Az empirikus elemzésünk fő kérdése az volt, hogy a magyar választók között mennyiben figyelhetjük meg a gazdasági motivációjú választói viselkedést. Ezen belül azt is vizsgáltuk, hogy ha megfigyelhető ilyen motívum a szavazóknál, akkor az milyen értekelésből indul ki. Az irodalomban elterjedt módszert követve külön-külön, majd egy modellben elemeztük a gazdasági helyzet szociotropikus, és egocentrikus, illetve előretekintő és visszatekintő megítélésének szerepét.

Az eredményeink arra utalnak, hogy a magyar választók esetében a legerősebb hatást a gazdaság egészének visszatekintő megítélése fejt ki (retrospektív szociotropikus). Emellett ennél kevésbé egyértelműek azok az empirikus eredmények, amelyek az egyén saját anyagi helyzetének visszatekintő megítélésének hatásával kapcsolatosak. Végezetül, az általunk kapott eredmények egyértelműen azt igazolják, hogy a magyar választók esetében nem volt releváns hatása a szavazói döntésre a gazdasági, és a saját anyagi helyzettel kapcsolatos jövőre irányuló várakozásoknak. Érdeemes megjegyezni, hogy ezek az eredmények nagyjából egybeesnek a nemzetközi irodalomban leírtakkal (lásd Nannestad és Paldam, 1993).

Úgy gondoljuk, hogy az általunk bemutatott elemzés számos további kutatás kiindulópontját képezheti. A tágabb értelemben vett választás kutatás fontos kérdésfeltevése lehet a jövőben, hogy az egyes választói csoportok (akár ideológiai, akár demográfiai alapon) mennyire homogének az általunk bemutatott értékelések szempontjából, és még ennél is érdekesebb lenne annak az elemzése, hogy az egyes társadalmi csoportokon belül mennyiben tér el a gazdasági értékelések leképeződése a választói döntésre.

Hivatkozásjegyzék

Anderson, Christopher (1995): Blaming the Government: Citizens and the Economy in Five European Democracies. New York

Bartels, Larry M. (1996): Uninformed Votes: Information Effects in Presidential Elections. American Journal of Political Science, 40. évf., 1. szám, 194-230. old.

Letöltés helye: <http://www.jstor.org/stable/pdfplus/2111700.pdf>

Letöltés ideje: 2011- 03-13

Brennan, Geoffrey és Buchanan, James (1984): Voter choice: Evaluating Political Alternatives. American Behavioral Scientist, 28. évf., 2. szám, 185-201. old.

Carlsen, Fredrik (2000): Unemployment, inflation and government popularity — are there partisan effects? Electoral Studies, 19. évf., 2-3. szám, 141-150. old.

Letöltés helye: http://www.sciencedirect.com/science?_ob=MImg&_imagekey=B6V9P-3YHG7H8-3-8&_cdi=5904&_user=1634558&_pii=S026137949900044X&_origin=gateway&_coverDate=06%2F30%2F2000&_sk=999809997&view=c&wchp=dGLzVlz-zSkzS&md5=7d591d817ec8089a98a7a9fabebd047&ie=/sdarticle.pdf

Letöltés ideje: 2011-03-24

Downs, Anthony (1957): An Economic Theory of Democracy.

Duch, Raymond M. és Stevenson, Randy (2007): Voting in Context: How Political and Economic Institutions Condition the Economic Vote. Kézirat

Letöltés helye: <http://www.raymondduch.com/economicvoting/draftbookmanuscript.pdf>

Letöltés ideje: 2011-03-28

Fidrmuc, Jan (2000): Political support for reforms: Economics of voting in transition countries. *European Economic Review*, 44. évf., 8. szám, 1491-1513. old.

Letöltés helye: http://www.sciencedirect.com/science?_ob=MImg&_imagekey=B6V64-40S0DDS-5-1&_cdi=5804&_user=1634558&_pii=S0014292199000069&_origin=gateway&_coverDate=08%2F31%2F2000&_sk=999559991&_view=c&_wchp=dGLzVlb-zSkWA&md5=cb434f9889779379cbbb9059a25d0442&ie=/sdarticle.pdf

Letöltés ideje: 2011-03-24

Fiorina, MORRIS P. (1981): Retrospective Voting in American National Elections. New Haven, Yale University Press

Johnson, David B. (1999): A közösségi döntések elmélete. Budapest, Osiris kiadó

Key, V. O. (1966): The responsible electorate: Rationality in presidential voting 1936-1960. Cambridge, Harvard University Press.

Kinder, Donald R. és Kiewiet D.R. (1979): Economic Discontent and Political Behavior: The Role of Personal Grievances and Collective Economic Judgments in Congressional Voting, *American Journal of Political Science*, 23. szám, 495-527. oldal

Kinder, Donald R. és Palfrey, Thomas (1993): Signal and Noise in Democratic Conversation in *Experimental Foundations of Political Science*, szerk.: Kinder, Donald R. és Palfrey, Thomas, The University of Michigan Press

KRAMER, GERALD H. (1971): Short Term Fluctuations in U.S. Voting Behavior, 1896- 1964. *American Political Science Review*, 65. szám, 131-143. old.

Letöltés helye: <http://www.jstor.org/stable/pdfplus/1955049.pdf>

Letöltés ideje: 2011-03-23

Lewis-Beck, Michael S. és Paldam, Martin (2000): Economic Voting: an Introduction. *Electoral Studies*, 19. szám, 113-121. old.

Letöltés helye:

<http://www.pratiquesciencesociales.net/exposes/S4.%20Economic%20voting%20An%20introduction%20%28Lewis-Beck%20Paldam%202000%29.pdf>

Letöltés ideje: 2011-03-24

Lewis-Beck, Michael. S. (1988): Economics and Elections: The Major Western Democracies, Ann Arbor: University of Michigan Press.

Mueller, Dennis C. (2003): Public Choice III. Cambridge, Cambridge University Press

Nannestad, Peter és Paldam, Martin. (1994): The VP-function: a survey of the literature on vote and popularity functions after 25 years. Public Choice, 79. évf., 3-4. szám, 213–245. old.

Nannestad, Peter. és Paldam, Martin. (2000): Into Pandora's Box of economic evaluations: a study of the Danish macro VP function, 1986-1997, Electoral Studies 19. szám, 123-140. old.

Page, Benjamin I. és Shapiro, Robert Y. (1992): The Rational Public: Fifty Years of Trends in America's Policy. The University of Chicago Press

Popkin, Samuel L. (1991): The Reasoning Voter: communication and persuasion in presidential campaign. The University of Chicago Press

Riker, William H. és Odershook, Peter C. (1968): A Theory of the Calculus of Voting. American Political Review, 62. évf., 1. szám, 25-42. old.

Letöltés helye: <http://www.jstor.org/stable/pdfplus/1953324.pdf?acceptTC=true>

Letöltés ideje: 2011-03-28

Robertson, David (1976): Surrogates for Party Identification in the Rational Choice Framework. in Party Identification and Beyond: Representations of Voting and Party Competition, szerk.: Ian Budge, et al. London: Wiley

Stokes, Ronald (1966): Spatial Models of Party Competition. in *Elections and the Political Order*, szerk. Campbell, A. et al. New York, Wiley, 161–179. old.

Tóka, Gábor (2001): A szavazói magatartás in Politika és politikatudomány, szerk.: Gallai Sándor és Török Gábor. Budapest, Aula Kiadó, 457-477. old.

Letöltés helye:

http://www.personal.ceu.hu/departs/personal/Gabor_Toka/Papers/Toka03Aula.pdf

Letöltés ideje: 2011-03-28